

Anonyma vittnen (SOU 2023:67)
(Ju2023/02432)

Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet har genom remiss anmodats att yttra sig i rubricerat ärende. Fakultetsnämnden får härmed lämna följande synpunkter.

Allmänna generella synpunkter

Utredningens uppdrag i delbetänkandet har varit att föreslå ett system med anonyma vittnen som är så effektivt som möjligt men samtidigt rättssäkert och förenligt med Europakonventionens krav. Syftet har angetts vara att vända utvecklingen med ett ökat gängvåld, bryta tystnadskulturen och att stärka och effektivisera rättsprocessen. I uppdraget synes inte ha ingått att utreda hurvida det i svensk rätt bör införas ett system med anonyma vittnen. Fakultetsnämnden menar att det hade varit önskvärt om denna principiella fråga närmare utretts innan det lagts fram ett förslag till lag om anonyma vittnen. Det gäller särskilt mot bakgrund av att det i en ganska nyligen framlagd utredning, SOU 2021:35, fastslagits att ett system med anonyma vittnen inte bör införas i Sverige.

I betänkandet konstaterar utredningen vid upprepade tillfällen att ett anonymt vittnesmål inte kan tillerkännas högre bevisvärde än vad formerna för förhöret medger (se t e x s 115) Detta är ett följdriktigt konstaterande mot bakgrund av att enligt förslaget varken den tilltalade, dennes försvarare eller dömande rätt ska ha kännedom om vittnets identitet. Med hänsyn till att vittnets trovärdighet inte kan ifrågasättas fullt ut minskar naturligen bevisvärdet av utsagan. Det kan därför sättas i fråga om den föreslagna lagen om anonyma vittnen, om den införs, i någon utsträckning kommer att leda till att fler gängkriminella döms och att utvecklingen med ett ökat gängvåld stävjas. Enligt fakultetsnämnden bör den föreslagna lagstiftningen med tanke på de inskränkningar den innebär i den tilltalades rätt till försvar och i rätten till en rättvis rättegång inte införas då mycket talar för att de eftersträvade målen med lagförslaget inte kommer att uppnås.

För det fall lagförslaget ändå genomförs har fakultetsnämnden följande synpunkter på vissa av de konkreta förslag som utredningen lagt fram.

Nämnden har vid sin bedömning särskilt fokuserat på i vad mån förslagen kan tänkas bidra till att vända utvecklingen med ett ökat gängvåld och att bryta tystnadskulturen utan att den misstänktes/tilltalades rätt till en rättssäker process åsidosätts.

Avsnitt 7.2 och 7.4 Krav på starka processuella skyddsåtgärder och att domstolarnas fria bevisvärdering ska utgöra den yttersta kontrollfunktionen

Utredningen föreslår att den rätt som ska döma i målet inte ska ha kännedom om vittnets identitet (s 110. Se även avsnitt 8.5). Härigenom har man velat uppnå att den som anklagas för brott ska kunna tillförsäkras rätt att ta del av samtliga omständigheter som ligger till grund för en dom mot honom eller henne. Ingen av parterna ska heller i rättegången kunna argumentera för att vittnets trovärdighet eller tillförlitlighet är större eller mindre med beaktande av vittnets personliga egenskaper. Enligt utredningen är det i stället ytterst domstolarnas fria bevisvärdering som utgör en kontrollfunktion för att pröva bevisvärdet av förhör med ett anonymt vittne (s 114).

Fakultetsnämnden ställer sig frågande till hur väl denna kontrollfunktion kommer att fylla sitt syfte om dömande rätt inte känner till vittnets identitet. För att korrekt kunna bedöma bevisvärdet av ett anonymt vittnesförhör kan rätten behöva veta exempelvis i vilket förhållande vittnet står till den tilltalade. Enligt utredningen ska det visserligen under det sammanträde där det avgörs om vittnet ska höras anonymt eller inte lämnas uppgifter om vittnets relation till parterna och saken (s 142 och 214). Dessa uppgifter får dock inte föras vidare till den rätt som ska döma i målet. Visserligen kan vittnets identitet ofta tänkas ha mindre betydelse för bevisvärderingen när det gäller så kallade tillfällighetsvittnen. Lagförslaget är dock inte begränsat till att gälla sådana vittnen och dömande rätt får förutsättas inte ha kännedom om huruvida det anonyma vittnet är ett tillfällighetsvittne eller inte.

Det är också svårt att förstå hur dömande rätt enligt den nya föreslagna 36:6 a § RB ska kunna göra en prövning av huruvida det är lämpligt att det anonyma vittnet hörs vid huvudförhandlingen utan att rätten känner vittnets identitet.

Mot bakgrund av det anförda anser fakultetsnämnden att det för svensk processrätt främmande förslaget att dömande rätt inte ska ha kännedom om ett anonymt vittnes identitet inte bör införas. Det kan anmärkas att denna ordning inte valts i något av de länder som tillåter anonyma vittnen. Införs utredningens förslag bör det av lagtext tydligt framgå att det inte är den domare som prövar frågan huruvida ett vittne ska få höras anonymt som sedan har att döma i målet.

8.3 Förutsättningar för att höra ett anonymt vittne

I förslaget till 1 § lag om anonyma vittnen uppställs som förutsättningar för att ett vittne ska få höras anonymt bland annat att skälen för åtgärden uppväger de svårigheter det innebär för den misstänkte eller tilltalade att förbereda och utföra sitt försvar och att det i övrigt är lämpligt. Fakultetsnämnden anser att det tydligare kunnat komma till uttryck i den föreslagna lagtexten att det i det enskilda fallet ska vara nödvändigt att höra vittnet anonymt. Utredningen uttalar att det vid bedömningen av om det är lämpligt att vittnet hörs anonymt också ska bedömas om åtgärden är nödvändig. I detta ligger enligt utredningen att åtgärden som regel endast ska få vidtas som en sista utväg när andra skyddsåtgärder bedöms som otillräckliga (s 131). För att understryka att åtgärden att höra ett vittne anonymt bara bör förekomma i undantagsfall hade det i anslutning till vad som gäller i norsk rätt kunnat föreskrivas att det ska vara strängt nödvändigt att höra vittnet anonymt. En sådan skrivning skulle kunna bidra till att minska eventuella förväntningar hos vittnen om att få vittna anonymt.

9.1.1 Förutsättningar för att tillåta ett anonymt vittnesförhör

Utredningen föreslår att en ny bestämmelse införs i rättegångsbalken, 36:6 a §, enligt vilken dömande rätt har att göra en prövning av om det anonyma vittnesmålet ska tillåtas som bevis i rättegången. Rätten ska då bland annat ta ställning till om det är lämpligt att förhör med det anonyma vittnet tillåts som bevis. Enligt utredningen blir följderna av att det inte anses lämpligt att tillåta åklagaren att lägga fram vittnesförhöret att vittnet inte alls kan höras (s 153). Fakultetsnämnden ställer sig frågande inför detta uttalande. Det kan tyckas ligga närmare till hands att anta att om vittnet inte får höras anonymt följderna skulle bli att vittnet i enlighet med 36:1 RB skulle kunna höras utan anonymitetsskydd. Samtidigt skulle en sådan tillämpning innebära att ett vittne som dessförinnan fått tillåtelse att vittna anonymt senare kunde fråntas sin rätt att vittna anonymt. Uppenbarligen menar utredningen att detta inte ska vara möjligt. Följderna kan dock bli att en åklagare som ansökt om att ett vittne ska höras anonymt förlorar möjligheten att överhuvudtaget höra vittnet om den domstol som har att döma i målet anser att det inte är lämpligt att tillåta det anonyma vittnet. Detta synes ligga mindre väl i linje med strävandena att minska det ökade gängvåldet. Enligt Fakultetsnämnden erfordras ett närmare klarläggande beträffande denna problematik.

UPPSALA
UNIVERSITET

REMISSYTTRANDE

4 (4)

2024-01-08

JURFAK 2023/70

Förslag till yttrande i detta ärende har upprättats av universitetslektor Elisabeth Lehrberg. Yttrandet har på delegation avgivits av juridiska fakultetens dekanus, professor Anna Singer.

Anna Singer